
EN RÄTTSSSEKRETERARES LIV OCH LEVERNE

Martin Johansson*

Om man blir tillfrågad om vad man arbetar med och då svarar att man är ”rättssekreterare” så får samtalspartnern väldigt ofta något flackande, osäkert i blicken. Vederbörande visar många gånger tydliga tecken på att betvinga ett behov av att ställa en fråga och låtsas istället vara fullt på det klara med vad det innebär att vara rättssekreterare: Jaha du, men det blir väl mest att fixa kaffe och ordna advokaternas resor, eftersom väl alla numera använder dator?

Under de 13 år jag var rättssekreterare råkade jag ofta ut för det här och är därför väl medveten om att det är väldigt få personer som vet vad en rättssekreterare arbetar med. Den föreliggande artikeln har till syfte att försöka råda bot på detta genom att beskriva bl.a. rättssekreterarnas bakgrund och arbetsuppgifter.¹

Vad är då en ”rättssekreterare”? Om vi börjar med själva titeln, så var det många kloka huvuden, både vid EES-avtalets ikraftträdande och vid det svenska tillträdet till EU, som funderade på en lämplig term på svenska utan att hitta någon som de var helt nöjda med. Rättssekreterare är nog den som bäst beskriver arbetet och, eftersom den inte fanns sedan tidigare, varken i Sverige eller i Finland, inte heller riskerar att felaktigt leda tankarna till någon redan existerande funktion. De flesta andra språk inom EU har för övrigt haft precis samma problem som svenskan, t.ex. anses inte engelskans ”Legal Secretary” vara helt perfekt. I praktiken används på samtliga språk nästan uteslutande den franska termen ”référéndaire” – dock med något varierande ändelser och uttal beroende på talarens modersmål!

* Senior Counsel, Advokatfirman Vinge, Bryssel, tidigare rättssekreterare vid EG-domstolen, förstainstansrätten och EFTA-domstolen. Artikeln bygger på ett föredrag som författaren höll den 13 december 2006 för ERT:s vänner. De åsikter som framförs är författarens egna.

¹ För en mycket intressant jämförelse med ”law clerks” på US Supreme Court, se Sally J. Kenney, ”Beyond Principals and Agents; Seeing Courts as Organizations by Comparing Référéndaires at the European Court of Justice and Law Clerks at the U.S. Supreme Court”, 33(5) *Comparative Political Studies* 593 (2000).

Rättssekreterarna har kallats ”ayatollahs de la libre entreprise” (den fria företagsamhetens ayatollar)² och ”hommes et femmes de l’ombre” (skuggornas/det fördolda män och kvinnor)³ och det har påståtts att de domare som har bristande franskakunskaper helt är i händerna på sina rättssekreterare.⁴

Även om rättssekreterarna absolut inte är utan inflytande, är dock som så ofta verkligheten inte riktigt så spännande som de ovan nämnda beskrivningarna vill göra gällande.

Den följande artikeln behandlar i första hand rättssekreterarna på EG-domstolen och då på domarkabinetten, men arbetet på generaladvokatskabinetten, liksom på förstainstansrätten, Personaldomstolen och EFTA-domstolen, är relativt likartat och det mesta som sägs i artikeln gäller därför även generaladvokaternas rättssekreterare samt i tillämpliga delar rättssekreterarna på de andra domstolarna.

1. RÄTTSSSEKRETERARNAS ANSTÄLLNINGSVILLKOR OCH BAKGRUND

På EG-domstolen som institution finns det idag 193 rättssekreterartjänster, varav 105 på Domstolen, 81 på förstainstansrätten och 7 på Personaldomstolen (dessutom har de s.k. lektörerna, anknutna till presidentens kabinett och ansvariga för den franska språkgranskningen av utkastet till dom, samma status som rättssekreterarna, liksom justitiesekreterarens⁵ assistent). På EFTA-domstolen finns tre rättssekreterartjänster.

² Hubert Legal, ”Le contentieux communautaire de la concurrence, entre contrôle restreint et pleine jurisdiction”, Éditorial, *Concurrences* n° 2 – 2005.

³ Agence Europe den 8 februari 2006, artikel med anledning av den tidigare danske domaren (och generaladvokaten) Claus Gulmanns avskedstal. I denna artikel hänvisades också till den i föregående fotnot nämnda artikeln.

⁴ Hubert Legal, op. cit. Hubert Legal är avdelningsordförande på förstainstansrätten. I den nämnda artikeln menade han bl.a. att en stor del av den verkliga makten över utarbetandet av förstainstansrättens domar ligger i rättssekreterarnas händer. Dessa har blivit allt yngre och kommer nyutexaminerade från de europeiska collegen utan erfarenhet av arbete på domstol, inom förvaltning eller med internationella frågor. Brilljanta begåvningar med en önskan att använda sitt inflytande, ser vissa av dem – EU-anhängare p.g.a. ambition och uppfödda med prejudikatsdoktrinen – allmänintresset (*l'intérêt public*) som ett abstrakt begrepp och tror att deras plikt är att agera gentemot sin domare, som ibland är handikappad av sin begränsade kunskap i överläggningsspråket (franska), som den fria företagsamhetens ayatollar.

⁵ Justitiesekreteraren handhar, under tillsyn av Domstolens ordförande, Domstolens administration, är chef för dess kansli samt övervakar, och i vissa fall handlägger, olika processuella frågor som uppkommer under rättegången, se Pekka Aalto och Martin Johansson, ”Referentens roll i processen vid EG-domstolen”, *JFT (Tidskrift utgiven av Juridiska föreningen i Finland)* Häfte 6 2001 (Festskrift till Leif Sevón), s 514.

Varje domare och varje generaladvokat⁶ på Domstolen har tre rättssekreterartjänster. Utöver detta har majoriteten av generaladvokaterna och några av domarna använt en av kabinettets sekreterartjänster för att tillsätta en fjärde rättssekreterare. På förstainstansrätten har varje domare sedan år 2003 också tre rättssekreterartjänster, medan domarna på Personaldomstolen liksom på EFTA-domstolen har var sin rättssekreterartjänst.⁷

Rättssekreterarna är anställda av EG-domstolen på förslag av respektive domare eller generaladvokat, men i praktiken bestämmer varje medlem av domstolen själv vem hon eller han vill anställa och valet ifrågasätts inte av kollegorna. Det organiseras således inga uttagningsprov ("concours") för rättssekreterare. Domstolens medlemmar erbjuder ofta dessa tjänster till jurister som de på olika sätt kommit i kontakt med under sina tidigare karriärer och anser vara lämpade för tjänsten. Det händer också att man informellt sprider information om att en rättssekreterartjänst är ledig (och det har förekommit att en domare satt ut en annons i sitt lands dagspress) för att sedan intervjua ett urval av kandidaterna. Det är inte ovanligt att tjänsterna söks av jurister som redan arbetar på andra avdelningar i Domstolen, såsom Forsknings- och dokumentationsavdelningen eller översättningsavdelningen,⁸ som är eller varit praktikanter på ett kabinett⁹ eller som arbetar på någon av de andra EU-institutionerna. Det kommer också med jämna mellanrum in spontana ansökningar till kabinetten, även när inga av rättssekreterartjänsterna är lediga. Det bör i detta sammanhang nämnas att, eftersom EG-domstolen har franska som enda arbetspråk,¹⁰ det inte räcker att ha bra kunskaper i EG-rätt för att ha goda chanser att få en rättssekreterartjänst utan det krävs också att man har åtminstone grundläggande kunskaper i franska.

Det kan också vara intressant att notera att det inte finns några nationalitetskrav vid anställningen av en rättssekreterare, utan även här är det helt och hållet

⁶ Härefter avses med "domare" i tillämpliga fall både domare och generaladvokater, om inget annat framgår av sammanhanget. Det bör i detta sammanhang understrykas att generaladvokater enbart finns på EG-domstolen. förstainstansrätten har möjlighet att i ett enskilt mål utse en av domarna till generaladvokat. Se Martin Johansson, "Förstainstansrätten" (Kapitel 43 B), i Dan Eliasson och Nils. Wahl (red.), *Publica EU, Kommentarer till EG-rätten*, Publica 1996, s. 43:34, s. 43:37. Uttrycket "domstolens medlemmar" avser både domarna och generaladvokaterna (se artiklarna 6 och 11.3 st i Domstolens rättegångsregler).

⁷ EG-domstolen har idag, sedan den 1 januari 2007, 27 domare och 8 generaladvokater, förstainstansrätten har 27 domare, Personaldomstolen 7 domare och EFTA-domstolen 3 domare.

⁸ Domstolens översättare är s.k. juristlingvister som har en juristexamen i botten.

⁹ För att få information om på vilka kabinett det kan komma att finnas öppningar, är det en stor fördel att redan vara på Domstolen eller att, t.ex. just genom en praktikanttjänst, ha skaffat sig informella informationskanaler. Det bör dock nämnas att praktikanttjänsterna på Domstolens kabinett är oavlönade, medan på förstainstansrätten några sådana tjänster per år är betalda (de betalda tjänsterna "cirkulerar" mellan domarna). Också EFTA-domstolen har ibland möjlighet att erbjuda en praktikanttjänst.

¹⁰ På denna punkt skiljer sig EFTA-domstolen från de övriga domstolarna genom att den har engelska som enda arbetspråk.

domstolens medlemmar som bestämmer. På EFTA-domstolen, där varje domare har enbart en rättssekreterare, kan det vara naturligt att denne har samma nationalitet som domaren även om detta inte alltid är fallet. På Personaldomstolen, som enbart dömer i mål rörande tvister mellan EU:s institutioner och deras anställda, förefaller detta mindre nödvändigt och praxisen är också varierande. På EG-domstolen och på förstainstansrätten är oftast kabinetten av blandad nationalitet. Det vanligaste är att man har åtminstone en rättssekreterare som har franska som modersmål eftersom, såsom redan nämnts, Domstolens enda arbetspråk är franska.¹¹ Alla varianter förekommer dock, från att inte en enda av rättssekreterarna har samma nationalitet som domaren, till att samtliga rättssekreterare har samma nationalitet (t.ex. hade fram tills alldeles nyligen den nederländske domaren på Domstolen tre belgiska rättssekreterare, medan de franska domarna brukar ha enbart franska rättssekreterare).

Rättssekreterarnas bakgrund är mycket varierande. De kan komma från en advokatbyrå, från en nationell förvaltning, från den akademiska världen, från den nationella domarkåren eller från någon av EU:s institutioner, t.ex. Kommissionens rättstjänst eller DG Competition. Det finns de som är professorer och de som är advokater. Det finns de som kommer direkt ifrån universitetet (då oftast från en Mastersutbildning i EG-rätt), men också de som har en mångårig arbetslivserfarenhet. Denna varierande bakgrund är givetvis en tillgång för Domstolen genom att den garanterar att inte bara samtliga rättstraditioner inom EU är representerade, utan också de flesta juridiska yrkeskårer och ger också tillgång till en rik erfarenhetsbank.¹²

Vad gäller anställningsvillkoren är de också lite speciella. Rättssekreterarnas kontrakt är kopplade till den medlem på domstolen de arbetar för. De är tillsvidareanställda men deras kontrakt är begränsade till medlemmens mandatperiod. Kontraktet går ut när medlemmens mandatperiod löper ut och skulle medlemmen avgå i förtid går då också rättssekreterarnas kontrakt ut. Anledningen till att anställningen definieras som en tillsvidareanställning är enbart för att rättssekreterarna, under den tid de är anställda, i princip skall ha samma rättigheter och skyldigheter som Unionens övriga tjänstemän.

¹¹ Det brukar, bl.a. av denna anledning, också finnas åtminstone en sekreterare med franska som modersmål på kabinetssekretariatet.

¹² Eftersom antalet rättssekreterare är relativt stort och rättssekreterarnas ålder väldigt varierande, kan det ibland vara svårt att "känna igen" sina kollegor. Under mina första veckor som rättssekreterare på förstainstansrätten kom det många kollegor till mitt kontor för att hälsa mig välkommen. En dag satt jag i telefon när en man knackade på. Jag tecknade till honom att jag skulle söka upp honom så fort jag hade avslutat samtalet, men när jag lagt på, en stund senare, visade det sig att han stått kvar och väntat. När jag presenterade mig och frågade vilken domare han jobbade för fick jag till svar: "Nja, jag är inte rättssekreterare, utan faktiskt domare här på förstainstansrätten". Det var Koen Lenaerts, den belgiske domaren som vid det tillfället var ca 40 år. Han blev utnämnd till domare vid förstainstansrätten vid 34 års ålder, sedan den 7 oktober 2003 är han domare på EG-domstolen och den 7 oktober 2006 valdes han till ordförande för Domstolens fjärde avdelning.

Domstolens medlemmar kan också utan att behöva ange något skäl säga upp en rättssekreterare. Beroende på hur lång tid man varit anställd har man i princip en, två eller tre månaders uppsägningstid. Dock finns det situationer där rättssekreteraren, efter ett samtal med domaren, samma dag har sagt upp sig själv och städat sitt kontor ...

Det bör understrykas att det måste anses fullt naturligt att det i praktiken är domstolens medlemmar som helt och hållet själva bestämmer vem de vill anställa som rättssekreterare och vem de inte längre vill behålla. Detta är absolut nödvändigt eftersom man som rättssekreterare i första hand är anställd för att arbeta för "sin" medlem. Man skall vara dennes *personliga* rådgivare, *personliga* juridiska assistent. Då krävs det att kemin fungerar perfekt och att om så inte är fallet, det går snabbt att avbryta arbetsrelationen. Samtliga rättssekreterare är också redan från början medvetna om de villkor under vilka de är anställda.

Att vara rättssekreterare är som framgått inte en karriär. Det finns inga regler för hur länge man skall stanna, även om det vanligaste nog är att man stannar ca tre år. De finns dock de som väljer att stanna en hel mandatperiod och de som ställer sina tjänster till förfogande till en annan medlem av Domstolen när den de arbetar för lämnar. En del blir kvar betydligt längre än vad som var avsikten från början – de finns de som varit rättssekreterare i mer än 20 år och det är inte omöjligt att vi inom de följande tio åren kommer att få se någon som pensionerar sig som rättssekreterare!

2. ARBETSUPPGIFTER OCH ANSTÄLLNINGSFÖRHÅLLANDEN

Tjänsten som rättssekreterare kan bäst beskrivas just som personlig juridisk rådgivare och assistent till en medlem av Domstolen. Varje medlem avgör vilka uppgifter hans eller hennes rättssekreterare skall ha och den exakta arbetsbeskrivningen varierar därför från en medlem till en annan. I början av Domstolens existens fanns det t.ex. rättssekreterare som enbart gjorde rättsutredningar, medan domaren själv skrev domsutkastet.

EG-domstolens arbetsbörda har dock gjort att rättssekreterarnas uppgifter nu ändå är ganska likartade. Något förenklat kan man säga att rättssekreterarna skriver första utkast till samtliga juridiska dokument som går ut från kabinettet. Beroende på om man arbetar för en domare eller en generaladvokat, innefattar detta utkast till referentens förhandlingsrapport och förberedande rapport, utkast till generaladvokatens förslag till avgörande, utkast till dom, utkast till promemorior med kommentarer till andra domares utkast till dom och utkast till promemorior rörande olika organisatoriska eller processrättsliga frågor (t.ex. arbetsmetoder, avdelningssammansättningar och ändringar av rättegångsregler eller andra processrättsliga texter) när Domstolen diskuterar sådana. Det hän-

der också att rättssekreterarna hjälper domaren att skriva vetenskapliga artiklar eller tal som hon eller han har ombetts att hålla. Dessutom följer rättssekreterarna på domarkbinetten också de övriga mål i vilka domaren sitter med i den dömande sammansättningen. I dessa mål läser man de relevanta handlingarna, såsom den förberedande rapporten, generaladvokatens yttrande, utkast till dom etc. för att vid de olika etapperna av förfarandet diskutera målet med domaren och eventuellt skriva en promemoria med domarens synpunkter och, i förekommande fall, ändringsförslag.¹³

Såsom framgår av Domstolens stadga och rättegångsregler är dess överläggningar hemliga och ingen annan än domarna får närvara.¹⁴ Rättssekreterarna är följaktligen aldrig med på överläggningarna utan blir, i nödvändiga delar, informerade av sin respektive domare om vad som sagts.¹⁵ Om behov skulle finnas, kan också kontakt tas med kollegorna hos någon av de andra domarna på avdelningen för att komplettera informationen.

Rättssekreterarna underlättar också kommunikationen mellan kabinetten, även om domarnas inställning till detta varierar. Vissa domare uppmuntrar sina rättssekreterare att diskutera målen med rättssekreterare från andra kabinett, medan andra snarare anser att detta bör undvikas. Oavsett inställningen i den här frågan, använder dock de flesta domare sina rättssekreterare till att upplysa kollegor om enklare skrivfel och dylikt.

Också arbetsförhållandena varierar mycket mellan de olika kabinetten. Vissa medlemmar av Domstolen anser att deras rättssekreterare (och delvis även sekretariatspersonalen) skall arbeta sent på kvällarna och, om de inte själva är på plats, ringer för att kolla att så verkligen sker. Andra vill gärna ha sällskap på kvällen och, utan att tvinga någon till det, låter förstå att rättssekreterarna gärna

¹³ Det händer också att rättssekreterarna har uppgifter som man kanske inte i första hand skulle ha gissat sig till. Vid ett tillfälle fick en av de nya rättssekreterarna på förstainstansrätten ny titel av sina arbetskamrater: "LSD" – förkortning för Legal Secretary and Driver! Förklaringen var domaren inte hade körkort och därför inte kunde köra den tjänstebil Domstolen ställde till förfogande. Rättssekreteraren fick då förslaget att fram till dess att han köpt en egen bil använda domarens bil, fram och tillbaka till arbetet, mot att han ställde upp och körde domaren. Detta arrangemang fungerade alldeles utmärkt!

¹⁴ Domstolens stadga, artikel 35 och rättegångsreglerna, artikel 27. Se också förstainstansrättens rättegångsregler, artikel 33, samt EFTA-domstolens rättegångsregler, artikel 23. Personaldomstolens rättegångsregler är under utarbetande.

¹⁵ Dock händer det att domarna tar en paus i överläggningen och då uppsöker bekvämlighetsinrättningarna. I sådana sammanhang har det hänt att de varit så inne i målet att de bara fortsatt diskutera och att man när man öppnat dörren till toaletten gått rakt in i en pågående överläggning!

får stanna kvar och prata lite allmänt (och inte nödvändigtvis juridik).¹⁶ Å andra sidan finns det också de som, så länge arbetet sköts och givetvis inom vissa gränser, låter rättssekreterarna själva bestämma sina arbetstider. De finns också de som inte har några problem med att, vid behov, låta en rättssekreterare jobba hemifrån en dag, t.ex. för att samtidigt kunna ta hand om ett sjukt barn (dock normalt sett med möjlighet att kunna ringa, faxa och skicka mejl om så skulle behövas).

Vad gäller arbetsformerna, har del en av domstolens medlemmar alltid en första diskussion med den berörda rättssekreteraren innan denne sätter sig ner och skriver ett utkast. Andra låter rättssekreteraren komma med ett första förslag och diskuterar sedan detta. Såsom alla rådgivare, har rättssekreterarna givetvis stor möjlighet – och skyldighet – att påverka domarens ställningstagande genom diskussion och goda argument fram till dess att hon eller han bestämt sig för en lösning. När domaren är referent innebär detta att rättssekreteraren kan ha ett relativt stort inflytande över domens utformning.

Med tanke på den debatt som följt den artikel av Hubert Legal som nämndes i inledningen,¹⁷ vill jag dock understryka att jag under mina år på de tre domstolarna inte varit med om att någon domares integritet skulle brista så till den grad att hon eller han låter en rättssekreterare mer eller mindre diktera vilka ställningstaganden som skall göras.¹⁸ Däremot händer det givetvis att det förs längre diskussioner mellan domstolsmedlemmen och rättssekreteraren och denne gör sitt bästa för att övertyga medlemmen om riktigheten i sin argumentation.

¹⁶ En annan mer positiv tradition var den som framför allt de svenska och finska kabinetterna hade att äta lunch tillsammans, en tradition som delvis bibehållits. Eftersom man ju i Norden vanligtvis äter lunch ganska tidigt, men Domstolens personalmatsal inte öppnar förrän klockan 12.00, kunde man på den tiden vara säker på att se dessa kabinetter komma tågande i samlad tropp till matsalen exakt klockan 11:58!

¹⁷ Se fotnot 1 och 3.

¹⁸ Kenney, som intervjuat ett större antal rättssekreterare samt pratat med en del domare och en generaladvokat, säger: "There was never any doubt about who was in charge, and I saw no evidence of members delegating excessive responsibility to their staffs. [...] The référendaires were there to assist the member, not to replace him or her.", op. cit., s. 611. Hon påpekar att hon noterat "the odd whisperings in the corridors of the ECJ of particular judges who delegated too much (or who lacked ability either in law, French, intellect, or motivation) or clerks who seized too much power", men at thon trots detta kommit till slutsatsen att domarna kontrollerar sina rättssekreterare (op. cit., s. 613. Hon menar att "[c]lerks see themselves as delegates trying to carry out the preferences of their members and support staff who help the judges do their work, rather than puppeteers controlling a figurehead who, if he understood what was being done in his or her name, would object, or as operators overtly or covertly maximizing their own utilities or pursuing their own preferences" (op. cit., s.614) och att "[t]he real influence of clerks is in helping judges think through the cases, acting as their sounding boards and sparring partners" (op. cit., s. 618).

3. RÄTTSSSEKRETERARENS ROLL UNDER FÖRFARANDET¹⁹

På ett domarkabinett tittar i normalfallet den rättssekreterare som inom kabinettet utsetts till ansvarig för målet på detta en första gång då det i början på förfarandet tilldelats domaren. Man ser då bl.a. på vad målet handlar om och om det finns liknande mål. Om det t.ex. finns uppenbara skäl för att målet inte kan tas upp till sakprövning eller, vad gäller förhandsavgöranden, om frågorna är identiska med frågorna i ett annat, eventuellt tidigare, mål, eller om svaret är uppenbart eller klart följer av Domstolens rättspraxis, kan Domstolen redan på ett tidigt stadium avvisa talan eller, i de senare fallen avgöra saken genom ett motiverat beslut.²⁰ Efter denna inledande kontroll, tittar man i princip inte mer på målet förrän det skriftliga förfarandet avslutats och den sista översättningen inkommit.²¹

När så skett börjar den ansvarige rättssekreteraren hos referenten att studera målet mer i detalj och skriver också förhandlingsrapporten och den förberedande rapporten. Förhandlingsrapporten, som kommuniceras till parterna i målet ca fyra veckor innan förhandlingen, är en kort presentation av relevanta lagrum, både i gemenskapsrätten och, i förekommande fall, i nationell rätt, fakta i målet, de tidigare etapperna i förfarandet, parternas yrkanden och grunder eller, i förhandsavgöranden, frågorna från den nationella domstolen och de svar parterna föreslår.²² Den förberedande rapporten är en intern rapport som innehåller en ännu kortare beskrivning av målet, en redogörelse för de rättsliga frågor som uppkommer i målet, referentens första bedömning av dem samt förslag på beslut i de olika processuella frågor som målet föranleder, d.v.s. vanligtvis storlek på avdelningen som skall döma, om det behövs ett generaladvokatsyttrande och om det behövs ställas några frågor till parterna. Det är på grundval av denna rapport som Domstolen sedan tar beslut i dessa frågor och sätter ut målet till förhandling.²³ Förhandlingsrapporten och den förberedande rapporten lämnas

¹⁹ Beskrivningen nedan gäller huvudsakligen förfarandet vid EG-domstolen. För en mer detaljerad beskrivning av den praktiska handläggningen av ett ärende vid EG-domstolen, se Pekka Aalto och Martin Johansson, op. cit. Se också bl.a. David Edward, "The nature of the Community Judicial Process, i *Festskrift till Ole Due*, Gads Forlag, Köpenhamn, 1994 s. 31–54, och L. Neville Brown och Tom Kennedy, *Brown & Jacobs: The Court of Justice of the European Communities*, Sweet & Maxwell, London, 2000.

²⁰ Se, vad gäller förhandsavgöranden, artikel 104 i Domstolens rättegångsregler.

²¹ Då EG-domstolens arbetspråk är franska, översätts allt som kommer in till franska och allt som går ut från Domstolen från franska. Alla rapporter, utkast till dom, promemorior, etc. skrivs på franska och domarnas överläggningar sker på franska (utan tolkar eller annan behjälplig personal). Se dock vad gäller generaladvokaten fotnot 25.

²² Förhandlingsrapporten finns också tillgänglig vid förhandlingen, dock enbart på rättegångsspråket.

²³ Om ingen av parterna begär förhandling kan Domstolen underlåta att hålla en sådan, se artiklarna 44a och 104.4 i Domstolens rättegångsregler.

till den för målet ansvarige generaladvokaten för synpunkter innan de distribueras till domstolens samtliga ledamöter. Det är ganska vanligt att domarens rättssekreterare personligen lämnar över rapporterna till den rättssekreterare som är ansvarig för målet hos generaladvokaten och då passar på att presentera målet och de intressantaste rättsfrågorna. Det är vanligtvis runt denna tidpunkt som generaladvokatens rättssekreterare börjar arbeta med målet, med målsättningen att ha grunderna till ett första utkast till förslag till avgörande klart vid tidpunkten för förhandlingen.

På förstainstansrätten är förhandlingsrapporten mer komplett och innehåller även parternas argumentation. Den förberedande rapporten är också mer detaljerad och innehåller dessutom oftast åtminstone en första skiss till lösning på de olika frågorna som reses i målet. Anledningen till denna skillnad är bl.a. att någon generaladvokat vanligtvis inte deltar i förfarandet inför förstainstansrätten.²⁴ Referentens förberedande rapport ersätter till viss del generaladvokatens förslag till avgörande.

Nästa gång domarens rättssekreterare tittar på målet är normalt sett strax innan förhandlingen. Det rör sig då om en genomgång för att diskutera målet med domaren inför förhandlingen samt föreslå eventuellt frågor som kan behöva ställas till parterna vid denna. En liknande genomgång görs också hos generaladvokaten.

Efter förhandlingen skriver generaladvokatens rättssekreterare färdigt förslaget till avgörande som, när det diskuterats med generaladvokaten och godkänts av denne, skickas till översättning.²⁵

På domarkabinettet inväntar man i princip generaladvokatens förslag till avgörande innan man börjar arbeta med målet igen. När detta yttrande kommer har rättssekreteraren en diskussion med referenten och skriver ett utkast till promemoria där domaren anger om hon eller han har för avsikt att följa generaladvokatens yttrande helt och hållet, delvis (vanligtvis vad gäller resultatet) eller inte alls. I det senare fallet föreslår man oftast att avdelningen håller en första diskussion (en s.k. "tour de table") för att avgöra vad majoritetens ståndpunkt är. Inför en sådan diskussion skickar referenten ut en diskussionspromemoria ("note pour un tour de table") i vilken hon eller han i stora drag beskriver sitt förslag på lösning.

Om ingen första diskussion krävs, annars efter denna, börjar den ansvarige rättssekreteraren förbereda ett första utkast till dom. När domaren är nöjd med

²⁴ Se fotnot 6, ovan.

²⁵ Generaladvokaterna skriver i princip på sitt modersmål. Dock har man kommit överens om att de som inte har engelska, franska eller tyska som modersmål i princip skriver på något av dessa språk. Förslaget till avgörande översätts till samtliga officiella språk, dock med vissa förse- ningar. När generaladvokaten föredrar sitt förslag till avgörande måste detta finnas på rättegångsspråket och det finns, normalt sett, också då Domstolens arbetspråk, franska, samt givetvis på det språk på vilket det avfattats.

detta, skickas det till den s.k. lektören ("lecteur d'arrêt"), som granskar det huvudsakligen ur språklig synvinkel. Det är upp till domaren att bestämma vilka ändringar hon eller han accepterar, men i princip brukar man ta de flesta om de inte leder till ändringar i substans. Eventuella tveksamheter diskuteras med lektören.

Utkastet till dom skickas sedan ut till de andra domarna på avdelningen. Innan överläggningen kommer det ofta en promemoria från någon eller några av dessa, där de anger hur de förhåller sig till utkastet och eventuella ändringsförslag. När detta är görligt försöker referenten skicka ut ett nytt utkast strax innan överläggningen i vilket så många som möjligt av ändringsförslagen inarbetats.

Efter överläggningen meddelar domaren rättssekreteraren vilka ändringar som beslutats. Det kan röra sig om allt från enklare strykningar till omarbetningar av större delar av motiveringen och domslutet. När dessa ändringar gjorts och om målet ännu inte avgjorts skickas det ändrade utkastet ut inför en ny överläggning. När sedan målet avgjorts skickas texten till lektören för en sista genomgång samt till översättningsavdelningen. Både lektörens och, i förekommande fall, översättarnas synpunkter leder ofta till att vissa redaktionella ändringar görs i (den franska) texten även efter det att överläggningen avslutats.

På förstainstansrätten skiljer sig arbetsättet något. I och med att man inte har någon generaladvokat, går domarna normalt sett till en första överläggning direkt efter förhandlingen. Därefter sätter sig domaren och den ansvarige rättssekreteraren ner och diskuterar målet och rättssekreteraren börjar skriva ett första utkast till dom. Det är inte heller så vanligt att de andra domarna på avdelningen skickar ut promemorior innan överläggningen utan man framför oftast sina synpunkter muntligen, direkt vid överläggningen. Lektörens granskning görs inte förrän efter att överläggningarna avslutats och domen fastställts.

På EFTA-domstolen, som inte har lika många mål, är arbetet inte lika formellt strukturerat utan man arbetar på ett mer informellt sätt. Då inte heller EFTA-domstolen har någon generaladvokat, liknar arbetsättet mer förstainstansrättens än Domstolens, med de skillnader som följer därav för rättssekreterarnas arbete.

4. SLUTSATS

Att arbeta som rättssekreterare är mycket lärorikt. Man lär sig givetvis mycket EG-rätt, både materiell rätt och processrätt, och får en inblick i EG-rättens roll i dagens samhälle, men framförallt får man en gedigen erfarenhet av och en förståelse för hur respektive domstol och förfarandet i de olika måltyperna fungerar. Man får dessutom en mycket god uppfattning av hur inlagor och pläderingar bör utformas för att få bäst gehör hos domarna (eller kanske snarare hur de *inte* bör utformas!). Man lär sig att arbeta på och med andra språk, på EG-dom-

stolen, förstainstansrätten och Personaldomstolen i första hand franska som ju är dessa domstolars arbetspråk, och på EFTA-domstolen i första hand engelska, denna domstols arbetspråk. Dessutom knyter man givetvis nära kontakter med andra jurister som kan vara till nytta i framtiden.²⁶

Det bör här understrykas att det i Sverige idag knappast finns någon motsvarighet till denna möjlighet som ges yngre jurister att så tidigt i karriären och på ett så påtagligt sätt vara med och påverka rättsutvecklingen. Det kan närmast jämföras med att vara "law clerk" hos någon av domarna på US Supreme Court,²⁷ vilket ju för många blivit början på en intressant karriär.

Jag kan därför å det varmaste rekommendera yngre svenska jurister att söka tjänster som rättssekreterare på EG-domstolen och förstainstansrätten och svenska arbetsgivare att uppmuntra och stödja dem.

²⁶ Framför i dagens samhälle där ju "nätverkande" har blivit ett honnörsord.

²⁷ Se Kenney, *op. cit.*